

Рођен сам осмадесет километара источно одавде. И моја сећања на ову *Земљу* имају елементе сентименталности које се не могу

ликвидирати

никаквом накнадном памети. Припадам делу генерације који није спремна да верује да се поништавањем прошлости – чему присуствујемо деценијама како смо на сметлиште историје испратили једну државу и како настојима да ликвидирамо и све њене и резултате и промашаје – може решити иједан наш проблем. Дакле, ја се јесам родио и живео до пунолетства у централној републици бивше СФРЈ.

Живео сам све њене лепоте и заблуде, њене моћи и немоћи. Тако мени и данас однекуд избија стих „*Пјесници су чуђење на свијету*“ Антуна Бранка Шимића с којим сам се срео неке давне јесени у Теслићкој гимназији; глас Сафета Исовића који чујем на радију док опевава како је „*дјевојка соколу зулум учинила*“ није ми само песма у бескрајном низу који ме прати док возим ауто; Бранка Ћопића сентиментлано доживљавам као свог земљака који би био Марк Твен да није писао на једном за светске појмове малом језику; и данас се сећам како ме је тада испуњавао неким завичајним поносом одговор на питање „*једног врлог питца*“... */Гдје ли је та,/*

Одакле је та,/ Куда је та Босна/Ректи“

- и данас сећам тог стиха

/„Босна да простиш једна земља имаде/ И посна/ И боса да простиш /И хладна и гладна /И к тому да простиш /Пркосна/ Од /Сна“/.

Ми смо ту живели *заједно* срећни и несрећни, добри и лоши у једном времену. Али сви смо ми у сваком тренутку били свесни *разлика* које су биле ту и много пре него што смо се ми појавили на земљином шару. У том смо се разликовали од осталих *републ*

ичких друштва

у тој СФРЈ. Последица тога је био и босански менталитет, у коме је увек било довољно фатализма јер је много тога око нас, са тачке гледишта појединца – било судбински. А и наш додир с

оријенталним

преко наших комшија био је сликовотији и поучнији.

Ипак, нас су, првотно, како је то написао Милорад Емечић одредиле наше религије. И у конститутивно атеистичком друштву те разлике су егзистирале. Мало прикривене и потиснуте у дрги план, али су егзистирале. Ми смо *их* били свесни и кад смо причали

вицеве и кад смо бивали на гробљима. Били смо различити, али смо били -
ми,

како неки социолози одређују друштвуну групу.

Босанско друштво,

како бих то назвао, постојало је. И дале су се уочити разлике између њега и друштава других република.

Између осталог, *босанско друштво* одликовало се и сталним бучним страховањем над својом крхкошћу, а што је „оправдавало“ већу репресију од југословенског просека и већи опрез. На њему се подизала средишња република СФРЈ, оно је произвело одређену културу у којој је превладавао начин комуницирања који је увек носио *неопходан степен мимикрије*

што је опет производило посебан шарм – а кад су се ту нашли талентовани људи из тога су избијале разне значајне појаве: од „Индекса“, „Бијелог дугмета“, Здравка Чолића, Топ листе надреалиста до Душка Трифуновића и Сафета Зеца па и Омера Карабеговића, Авде Хуме, Неркеза Самјлагиха, жртвованих бањаличких професора Миодрага Зеца и Јована Душанића и Емерика Блума, с друге стране. То друштво је обликовало и одредило мисао Иве Андрића, Меше Селимовића, Милорада Екмечића и Радован Самарџића све до Емира Кустурице.

Међутим, у тренутку кад је почео распад Југославије - *босанско друштво* сеизломило као лед у пролеће. Сећам се да сам тада с посебним поштовањем за писца читао Андрићеву приповетку *Пис*
мо из 1920.

Требало је бити мудар а и храбар па то написати у време кад нико није желео да чује - шта је Босна стварно. Али никад та подела није била јаснија и готово без остатка - као данас. Данас је Босна (и Херцеговина) земља
три друштва

: овде су три аутентична друштва, окренута на три стране и једна вештачки искреирана држава којој је главни гарант далеко преко Океана. Два од три друштва имају своје националне матице у суседству Земље Босне, а треће, како је још Ребека Вест приметиле – на Босфору. Идикатори за то уопште нису неке нетранспарентне структуре, нити социолози морају да користе неке компликоване инструменте да би то констатовали. Све се спустило до прости памети и једноставне емоције фудбалских навијача.

Ако је у рату још било неке наде за босанско друштво (ипак је то било друштво у коме је сваки пети брак био национално мешовит!), данас више нико нема илузија. А најмање их имају они који се залажу за центарлизовану БиХ.

Али, мислим да није неважно рећи и ово: ако је икад ико имао шансу - да у готово експерименталним условима демонстрира како се механизми демократског друштва могу употребити за довођење у радовно стање сукобљених нација после крвавог рата - онда је то имао Запад у Босни средином деведесетих прошлог века после Балканских ратова. То је било далеко боља позиција од Калајеве на крају 19. века. Именовавши себе за *међу народну заједницу*

Запад је на овом простору огласио мир, искреирао овдашњим народима државе, одредио величине и врсте војних организација утичићи на то ко ће њима командовати, одређивао је пожељне партије и лидере, узео под своје злокобне тајне службе; сугерисао је решења а ако би се неко томе опирао утицао је на разне начине да се „непожељни“ уклоне а ако треба и притворе; створио је наднационални суд и „лоше момке“

показно

ловио као звери, бацио се на „истеривање ђавола“ из њих и то тако што је слао своје врхунске мајсторе тог посла; обучавао је новинаре а медијски простор обликовао према својим правилима, потом део медија и буквално преузео у власништво својих компанија. Орагнизовао је донаторске конференције на којима се нудило све и свашта. И поставио је – циљ: мултикултурална друштва, богата, готово бесконфликтна – односно само са

цивилизованим, уређеним, каналисаним конфктурама.

И – ? Све је испало другачије. Готово ништа онако како су народи и пробуђене индивидуе, потенцијални грађани, тада замишљали.

Резултат великог експеримента је познат. Готово да се може голим оком пратити како „шавови“ за које смо мислили да их је прогутао велики хаос из 19. века који је настао око сахране „болесника на Босфору“ – сада поново постају ганице зона утицаја великих сила. Испоставило се да су они цртачи граница, инструктори демократије, војници који су од хаоса правили ред, бизнисмени које смо чекали раширених руку, у ствари, као и увек у нашој историји - мало или нимало бринули о Босни већ, што је и логично, углавном о својим интересима.

Ипак, често се питам се да ли су ти људи и желели да то буде све тако сурово, банално и просто. Кад је пре две године умро амерички филозоф Ричард Рорти објављено је његово писмо једном његовом пријатељу Грку. Поколебала ме његова искрено извињавајућа порука – да јесте готово све што су Американци радили испало као дело свих силника у историји, али – уверавао је он свог пријатеља – они су искрено желели да то буде много, много људскије и боље. Мислим о томе док се *Pax Americana* полако

растаче и губи лик и снагу. Можда су тако мислили и Римљани, и Отомани, и Аустро-Угари.

Све то, ко је шта стварно хтео, сад је неважно или мало важно. Садашњи међународни односи, а који увек малим народима одређују судбину у знатном делу, имају БиХ као датост. Она јесте, оваква какаве је, прављена као демократска а у војној бази под патронатом тада једине светске силе, али полиполарност која је сада на делу није директна опасност за њено постојање. Додуше њен дејтонски отац све је више третира као пасторче јер му се проблеми на другим странама множе.

Држава БиХ која је институционални оквир за три народа и три друштва која своје пројекције будућности виде на три стране функционише, како је то недавно сликовито констатовао новинар Би-Би-Сија Алан Литл, као земља *паралених истина* - које се не могу срести ни у вечности. Три друштва подигнута „на три стене“, три религијске заједнице у времену кад се сукоби планетрано заоштравају - то свакако није основа за иоле пристојнију и функционалну централизовану државу. Тако да *наша Босна*

и нема неки избор. Остаје јој децентрализација као пут да би односи производили што мање трења која су за заједнице само штетно расипање енергије.

Конфедерализација Босне је једини њен пут ка стварању функционалне државе. И нема ту ничег *неевропског*, што је аргумент оних који журе ка уједињењу по сваку цену. Па, главни град те Европе, је у земљи која се (још) није распала само захваљујући спољним придржавањима. А ту је, гле чуда, и седиште – НАТО.

Ни велике силе не могу да окрећу токове – узводно. Односно, то је могуће исконструисати привремено, али по цену коју дугорочно нико није спреман да плаћа. Босна је управо пример тога. Пробало се реализовати оно што је Клинтон обећао Изетбеговићу после Дејтонског кројачког маратона. Није се могло. Три народа, три друштва, су дивергентно формулисали своје интересе и циљеве. *Јединствена држава* је то што они могу подносити.

Централизована држава

би била доминација једног интереса – и, историјски, проблем тог ко је за то заинтересован што није довољно велик и довољно јак да то спроведе. Због те чињенице – децентрализација, институционално можда

конфедерација

је решење у коме би сви пристали да живе. У оваквим кризама консензуси су драгоцени.

Босна, земља које више нема

Пише: Слободан Рељић
среда, 03 новембар 2010 16:15

(излагање са скупа "Република Српска: стање и перспективе", у Бањалуци)